

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТОКІО У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Мальований Олександр Олексійович

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: o.o.malovanyi@npu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0005-1421-7731>

Лобзаков Олександр Артемович

студент бакалаврату,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: 20fio.o.lobzakov@std.npu.edu.ua

***Анотація.** На основі зарубіжної історіографії, присвяченій історії Японії, у статті здійснений аналіз трансформації Токіо у першій половині ХХ ст. Стаття розглядає процеси розвитку та зміни Токіо, які перетворили його з феодальної столиці Японії на сучасне місто. Стаття надає всебічний огляд ключових подій та впливів, що сприяли цьому переходу, включаючи соціальні, економічні, політичні й природні фактори, які сформували обличчя сучасного Токіо. Нами зацентровано на інтенсивній модернізації та урбанізації міста. Також висвітлюються наслідки землетрусу Канто 1923 р., який спричинив масштабні руйнування і став поштовхом для редизайну міста. Окрема увага приділяється економічному підйому в 1920 – 1930-х рр., впливу західної культури, політичним і соціальним змінам, а також викликам, пов'язаним із Другою світовою війною, які кардинально змінили міський ландшафт.*

***Ключові слова:** новітня історія Японії, трансформація, Токіо, урбаністика, реконструкція.*

Постановка проблеми. Японія є однією з провідних країн у світі, яка формує сьогоденний світ, а її столиця – Токіо є одним з найбільших міст не тільки в Японії, а й в усьому світі. В межах агломерації столиці проживає 37,4 млн людей, а її площа складає 13,452 км² [Top 10 largest cities in the world]. Токіо розташовується у витоку Токійської затоки у регіоні Канто, що на східному узбережжі острова Хонсю, який є найбільшим серед Японського архіпелагу. Мегаполіс є економічним, науковим та культурним центром Японії. В ньому розташовується не тільки уряд держави, а й резиденція імператора, а також різноманітні історико-культурні пам'ятки архітектури, такі як: Замок Едо, синтоїські святилища Мейджі й Ясукуні, а також буддистський монастир Сенсо. В Токіо діють провідні навчальні заклади, а найвідомішим з них є Токійський національний університет. Наразі Токіо є тим містом, яке розвиває не тільки Японію, а й увесь світ, а внесок японських громадян у світову культуру, економіку та науку є безцінним. У періоді, який ми розглянули, Токіо ще не набув такої могутності, як на сьогоденний час, однак саме у першій половині ХХ ст. мегаполіс почав перетворюватись на те сучасне місто, яке відоме світу сьогодні, хоч і зазнавши непоправних руйнувань столиця Японії відродилась.

Тому дослідження історії Токіо у зазначений період є актуальним, зважаючи на збройну агресію Російської Федерації, яка нищить українські міста. Досвід, який може надати реконструкція Токіо буде надзвичайно корисним для сьогодення та майбутнього.

Стрімкий розвиток феодального Токіо розпочався у 1603 р., коли після об'єднання Японії, в Едо, як тоді називалось місто, шьогун Токугава Ієясу заснував шьогунат. З тих пір місто стало політичним та економічним центром Японії, однак важливе культурне значення мав Кіото, у якому знаходилась резиденція імператора. В 1868 році після реставрації імператорської влади внаслідок революції Мейджі, Едо був переіменований на Токіо, а Японія почала вестернізовуватись, тобто переймати західні ідеї, не тільки в економіці, армії чи військовій справі, а й у культурі.

Стрімкі перетворення у Токіо розпочалися за епохи Мейджі і продовжились надалі й після смерті імператора. За епохи Тайшьо в 1923 р. Токіо був вщент зруйнований Великим землетрусом Канто, а місто розпочало свою першу трансформацію, коли архітектори та влада змогли перепланувати місто й осучаснити його. Під час ери Шьова Токіо відродився, однак знову зазнав руйнівних бомбардувань в 1945 р. Місто знов було знищено й відреставровано. Під час цього періоду місто починає трансформуватися у те, яке відоме світу сьогодні.

Отже, історія трансформації Токіо актуальна через певні паралелі між сьогоденністю та сучасністю. Успіх Токіо при своєму перетворенні з феодальної столиці у сучасну є гарним прикладом для вивчення урбаністики, не тільки в Азії, але й у світі. Реконструкція Токіо після землетрусу та руйнівних бомбардувань Другої світової війни актуальна, зважаючи на потребу України до відбудови своїх зруйнованих міст, таких як Маріуполь, Лисичанськ, Северодонецьк та інших. Результати дослідження можуть бути використані учителями загальноосвітніх навчальних закладів у підготовці до уроків всесвітньої історії.

Мета – проаналізувати трансформацію Токіо з феодальної столиці Японії на сучасне місто, а також описати реконструкцію та виділити ключові її моменти.

Історіографічний огляд. Дослідження літератури з даної теми виявило, що в українській історіографії відсутні глибокі праці з історії Токіо, а наявні праці сфокусовані на широкому висвітленні історії Японії у зазначений часовий проміжок.

Досліджували й досліджують історію Токіо переважно західноєвропейські, американські та японські дослідники, які надають якомога точну та повну інформацію про розвиток та трансформацію міста.

До наукових праць, які вивчали розвиток, трансформацію та реконструкцію Токіо після Великого землетрусу Канто відносять: «The Making of Modern Japan» (Янсен М.) [Jansen, 2002], «The Great Kantō Earthquake and the Chimera of National Reconstruction in Japan» (Шекінг Ч.) [Schencking, 2013], «A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present» (Гордон Е.) [Gordon, 2019,] та «Modern Japan» (Дуус П.) [Duus, 1998,]. В цих наукових працях науковці сходяться до висновку, що землетрус попри свій руйнівний ефект, лише прискорив розвиток та осучаснення майбутнього мегаполісу.

До наукових праць, які дослідили розвиток Токіо у міжвоєнний період та у роки Другої світової війни, а також після неї відносять: «Downfall The End of the Imperial Japanese Empire» (Франк Б.) [Frank, 2001], «The Allied occupation of Japan» (Такемае. Е.) [Takemae, 2003], «Japan Since 1945: From Postwar to Post-Bubble»

(Гертейс К.) [Gerteis, Timothy, 2012]. В цих наукових працях докладно описано, які саме зміни зазнав Токіо та як американська окупація вплинула на реконструкцію міста після руйнівних бомбардувань у 1944 – 1945 рр.

Виклад основного матеріалу. Трансформація та вестернізація Токіо та Японії бере свій початок від Революції Мейджі в 1868 р. Новий уряд, який ліквідував шьогунат та проголосив нову еру «Мейджі», яка дослівно перекладається як «Освідчене правління», взяв курс на осучаснення Японії і, зокрема, Токіо.

Місто стало столицею не тільки світської, а й духовної влади, так як імператор Японії вважався синтоїстським божеством, що відіграло велику роль під час революції Мейджі. В Едо була створена імператорська резиденція, а саме місто було перейменоване на Токіо, що перекладається як «Східна столиця».

За час правління імператора Мейджі Токіо широко трансформувалася: з'явилися залізниці, центральне енергопостачання, а архітектура набула рис європейської. Створювався унікальний синтез двох культур: західної та японської. Архітектурний стиль Мейджі та наступних епох зберігав унікальні японські риси, такі як: стриманість у декорі, поєднання з природою, використання японських традиційних матеріалів, у той же час запозичуючи архітектурні форми з західноєвропейської архітектури. Це створило унікальний стиль у якому був побудований відомий токійський готель Хотерукан, який був схожий більше на палац, ніж на готель. Він був одним з найбільших досягнень того часу в Японії [Seidensticker, 2019, с. 85-93].

Отже, Токіо стрімко розвивався після революції Мейджі. Місто набувало більше рис західних міст. Трансформуючись через вестернізацію, архітектура Токіо поєднувала японську красу з західними впливами.

Після смерті імператора Мейджі в 1912 р., до влади прийшов імператор Тайшю. Під час його правління уряд провів ліберальні реформи, серед яких було послаблення тиску на пресу.

В 1923 р. в провінції Канто стався землетрус, який мав магнітуду 7,9 балів за шкалою Ріхтера. Він зруйнував нижню частину Токіо, яка традиційно була місцем малого бізнесу та проживання великої кількості людей. Верхня, більш заможна частина Токіо вціліла через те, що вона була більш хаотичною та зробленою з більш вогнестійких матеріалів, однак частково збереглись лише монументальні споруди, які менше постраждали від пожежі, яка виникла під час землетрусу [Seidensticker, 2019, с. 315-318].

Попри те, що місто було вщент зруйноване, столиця залишилась у Токіо, хоча в уряді пропонували перенести її до Кіото. Нижнє місто, яке було культурним та економічним центром Токіо майже зникло. Це сталося не тільки завдяки землетрусу, а й тому що після реконструкції, ті люди, в руках котрих був певний капітал вже не повертались. Вони осіли в центральній частині Токіо розбудовуючи вже там свої компанії, формуючи велику кількість робочих місць [Seidensticker, 2019, с. 318-319]. Модернізація міста у сфері електрики та громадського транспорту, такого як приміські поїзди та трамваї, надало змогу зв'язати передмістя та центр, що призвело до визначення остаточної тенденції подальшого розвитку Токіо [Duus, 1998, с. 197].

Імператор Тайшю не вніс значних змін до столиці на початку свого правління, однак в більш пізніх роках його влади місто змінилося найбільше.

Зазнавши такого великого руйнування Токіо продовжив свою трансформацію перенісши культурний та економічний центри до верхньої частини міста.

Розпочав реконструкцію столиці міністр внутрішніх справ Гото Шімпей у той же рік після землетрусу. Землетрус довів, що Токіо бракує мостів, а наявні були зроблені з дерева та були знищені пожежею. До періоду Другої світової війни вдалося збудувати та реконструювати 11 мостів через річку Суміда. Канали, які покривали все Токіо, були розширені та углибнені Традиційні японські дахи були замінені на черепичні, хоча вони суміщались утворюючи унікальну композицію [Seidensticker, 2019, с. 338-340]. Пожежна безпека в столиці зросла в рази, так як основні пошкодження під час землетрусу були отримані після пожеж, які були спричинені гасовими лампами.

Архітектура Токіо сильно змінилася. Монументальні будівлі споруджені у той час запозичували все більше рис європейської, однак у той же час, місто активно забудовувалось дерев'яними будинками, які були традиційними для Японії. Заходи проведені у попередні роки з тим, щоб запобігти великій пожежі були недостатніми.

До 1930-тих рр. місто стрімко розвивалось, його відродження було успішним, а планування районів Токіо було близьким до тих, які є наразі. Після початку Великої депресії, яка охопила Японію у 1930-тих рр., до влади прийшли мілітаристи. В ці часи жителі міста зазнають утисків з боку влади, які запровадили цензуру. Бізнес став під контроль держави, яка пропонувала субсидії та різноманітну допомогу для нього в обмін на посилений контроль. Суспільство Японії та Токіо перейшло на життя за військовими рейками. Влада не зважала на протести та страйки проти авторитарних законів [Duus, 1998, с. 225-229].

Під час Другої світової війни Токіо був підданий численним бомбардуванням запальними бомбами. Вони спричиняли величезні пожежі, а вціліли після них лише монументальні споруди [Duus, 1998, с. 256]. Токіо після реконструкції залишався дерев'яним не зважаючи на минулий досвід. Місто після бомбардувань було знищене вщент. Під час бомбардувань в 1944 – 1945 рр. зникли цілі райони Токіо. Надання тимчасового притулку для постраждалих містян не мало сенсу. Їх було надто багато.

Ключові установи мігрували до інших місць, а Токійська бібліотека була вивезена. Місто залишили 4 мільйони людей, а нижнє місто було спустошене [Seidensticker, 2019, с. 492-500].

США окупувавши Японію почали її відновлення. Реформи, які вони спрямовували не вийшли б без зацікавленості суспільства у стабільності та добробуті [Duus, 1998, с. 253]. Значною проблемою була економічна стабілізація у країні та Токіо. Сполучені Штати надали значну допомогу через план Маршалла, яка забезпечила ресурси для реконструкції.

Міське планування та розвиток інфраструктури посіли центральне місце в 1950-х рр. Уряд Японії разом із містобудівниками розробив комплексні плани реконструкції Токіо, модернізувавши інфраструктуру, а саме дороги та залізниці. Акцент було зроблено на відбудові та розширенні транспортної мережі Токіо, включаючи відновлення та розбудову залізниць, а також окрему увагу приділяли розвитку складної системи метро. У той же час уряд ініціював масштабні проекти побудови державного житла для міського населення, що призвело до будівництва багатопверхових житлових будинків [Dower, 1999, с. 203-217].

Висновки. У підсумку можна стверджувати, що Токіо пережив 2 катастрофи, внаслідок яких був зруйнований вщент. Великий землетрус Канто зруйнував старе, ще феодальне Токіо, хоч і покращене. Він змінив міське планування та забудову, змістивши центр міста з нижнього, більш населеного, до верхнього, більш багатого. Відродження міста з попелу тривало всього 19 років. Знищене американськими бомбардувальниками у 1942 – 1945 рр. місто швидко відродилось. Це сталося завдяки допомозі з боку США, а також бажання японців жити у злагоді та мирі. Врешті-решт були враховані помилки минулого щодо пожеж. Місто стало центром японського економічного та науково-культурного життя. Досвід Токіо у відновленні та реконструкції може стати у пригоді при відбудові українських міст. Отже, трансформація Токіо з феодального міста на сучасний мегаполіс відбулась саме в першій половині ХХ ст.

References

- Dower, J., 1999. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II.*, W. W. Norton & Company. [in English].
- Duus, P., 1998. *Modern Japan.* Houghton Mifflin Co. [in English].
- Frank, R., 2001. *Downfall The End of the Imperial Japanese Empire.* Random House [in English].
- Gerteis, C., Timothy, G., 2012. *Japan Since 1945: From Postwar to Post-Bubble,* Bloomsbury Academic. [in English].
- Gordon, A., 2019. *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present, 2nd Edition,* Oxford University Press [in English].
- Jansen, M. 2002. *The Making of Modern Japan,* Belknap Press [in English].
- Schencking, Ch. 2013, *The Great Kantō Earthquake and the Chimera of National Reconstruction in Japan,* Columbia University Press. [in English].
- Seidensticker. E., 2019. *History of Tokyo 1867 – 1989: From Edo to Showa: The Emergence of the World's Greatest City,* Tuttle Publishing. [in English].
- Takemae, E., 2003. *The Allied occupation of Japan,* Continuum Intl Pub Group [in English].
- Top 10 largest cities in the world. URL: <http://surl.li/ubizc>

THE TRANSFORMATION OF TOKYO IN THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

Oleksandr Malovanyi

Candidate of Historical Sciences,

Associate professor of the Department of World History and Archeology,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Oleksandr Lobzakov

Student,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *On the basis of foreign historiography devoted to the history of Japan, the article analyzes the transformation of Tokyo in the first half of the 20th century. The article examines the processes of development and changes in Tokyo, which transformed it from the feudal capital of Japan into a modern city. The article provides a comprehensive overview of the key events and influences that contributed to this transition, including the social, economic, political, and natural factors that shaped the face of modern Tokyo. We focused on intensive modernization and urbanization of the city. The effects of the Kanto earthquake of 1923, which caused extensive destruction and became the impetus for the redesign of the city, are also highlighted. Particular attention is paid to the economic boom of the 1920s and 30s, the influence of Western culture, political and social changes, and the challenges associated with World War II, which radically changed the urban landscape.*

Key words: *Contemporary history of Japan, transformation, Tokyo, urban planning, reconstruction.*